

Reflexions sobre l'anticatalanisme al País Valencià

Jordi TIÑENA AMORÓS

1. Valencianisme versus Nació Catalana

Encara no fa un mes, V. Pitarch, sociolingüista català de Castelló -segons autodefinició- comentava públicament a Tarragona que, quan anava a València-ciutat, tenia especial cura a treure del seu cotxe qualsevol símbol visible de la seva catalanitat. Tot un símptoma. I no és l'únic. Una mica abans, un grup de valencianistes impedia que Rosenthal expliqués a València l'aventura del Tirant per terres anglosaxones, i ho feia violentament i impunement davant la feblesa de les autoritats -municipals, estatals i autonòmiques-, en un acte ple d'agressivitat, que havia estat anunciat i atiat des de les pàgines d'un diari valencià. Rosenthal havia comès el pecat de dir que havia traduït el *Tirant lo Blanch* del català a l'anglès. No cal insistir-hi. Accions com aquesta han estat freqüents, i un breu repàs dels diaris dels últims anys en donen prou testimoni. Si ho reporto, ho faig amb intenció d'estalviar-me paraules; ras i curt: l'anticatalanisme valencianista és, ara com ara, agressiu i militant, i espanyolista en els grups que l'inciten, a la vegada que compta amb el suport passiu de bona part de la població valenciana, si més no en el sentiment i la tramoia simbòlica d'aquest valencianisme.

Aparentment, per a l'observador poc avisat o ingenu, i per a bona part del poble valencià, es tracta d'una rotunda afirmació de la valencianitat, d'una defensa aferrissada dels seus senyals d'identitat davant l'amenaça d'un pretès expansionisme català. En realitat, aquest valencianisme és tan anticatalà com antivalencià; però hàbilment conduït, sense oposició real, i dispositat demagògicament sobre uns sentiments arrelats en la confusió i la pèrdua de la consciència històrica dels valencians, ha aconseguit de reeixir-hi amb prou eficàcia: Per a un valencià no hi ha afirmació més evident que aquesta: «jo no sóc català, sóc valencià» (D'altra banda, l'afir-

mació, feta a l'inrevés, és igualment clara per als catalans del Principat.) Al darrere hi ha segles d'història i, també, una desgraciada i envitricollada qüestió de noms que afecta des del s. XIV -i en el fons, des de la conquesta- València i Catalunya.

Vist des d'aquesta superficialitat, res més lògic que la defensa de la pròpia identitat davant dels catalans, que ha trobat el vehicle més efectiu, com sempre, en els símbols i, per damunt de tots, la llengua. El sentiment no és nou, però sempre ha estat manipulat en la mateixa direcció¹. Si ara ha aflorat amb més virulència és perquè la situació política oberta amb la transició democràtica i la construcció de l'estat de les autonomies forçava els sectors socials i llurs representants polítics a prendre posició. I em sembla evident que els sectors més influents en la societat valenciana, com era lògic, han optat clarament, no sense contradiccions, per la regionalització espanyola -en relació a la qual l'autonomia no passa de ser una mera descentralització administrativa-, i per l'oposició total i absoluta a un hipotètic projecte nacional de Països Catalans, a pesar que aquesta possibilitat quedí vedada explícitament per la Constitució actual i que des de Catalunya, pel que fa també als seus sectors socials més influents, no hagi estat ni tan sols apuntada².

La valencianitat s'expressa, així, com un element no diferenciador, i doncs distanciator i nacional, en relació a Espanya, i sí, en canvi, en relació a Catalunya. La reivindicació de la diferència no se sustenta en un projecte nacional distint a l'espanyol sinó en la identitat regional-local dintre d'Espanya i en oposició a una altra regió, Catalunya, a la qual, lògicament, es nega també la seva condició nacional.

L'anticatalanisme no pot tenir cap altre projecte. Fóra absurda una reivindicació nacional per contraposició a Espanya i a Catalunya alhora. Ara bé, dir que el valencianisme anticatalà és regionalista és dir només una part de la veritat, perquè, necessàriament, en tant que regió, és també la defensa d'un concepte de nació, en aquest cas la nació espanyola. I no cal dir que aquesta concepció és incompatible, per exclusió, amb la concepció nacional d'uns PP.CC., i també, amb la d'una nació catalana, circumscrita al Principat.

Aquest és el projecte compartit per la majoria de la població valenciana, tot i que no es manifesti amb la mateixa virulència en tots els sectors socials. L'anticatalanisme en seria la posició extrema, menada pels sectors de la dreta tradicional, ex-franquista, aglutinada primer en la U.C.D. i ara a Coalició Democràtica i els petits partits regionalistes que en són acòlits.

D'altra banda, si en un principi l'opció castellanitzadora i espanyolit-

1. «Ya en torno de 1930 se publicó un divertido panfleto, *El perill Català*, que lo denunciaba en términos acalorados, y los precedentes (...) se remontan, si más no, a principios de siglo»; «El caso valenciano», *La Vanguardia*, Barcelona 5-4-1977. Aplegat a J. Fuster *Destinat (sobretot) a valencians*, València 1979, p. 25. Pel que fa a la llengua veg. M. Sanchis Guarnier *La Llengua dels valencians*, València 1983, pp. 39-65.

2. J. Fuster, «Països Catalans»; *Serra d'Or*, any XX, n.º 229, Barcelona 15-10-1978 (aplegat a J. Fuster *Destinat...*, op. cit., p. 175).

zadora és una opció de classe: primer l'aristocràcia, la burgesia després; avui, quatre segles més tard, el projecte és assumit -amb més o menys consciència-, per un conjunt de població clarament interclassista. En tot cas, el camí de les classes dirigents del País Valencià vers l'espanyolització és ja un camí sense retorn. La inflexió, de produir-se, haurà de tenir per protagonistes els sectors populars, i intel·lectuals, de la societat valenciana.

La situació actual al País Valencià es resumeix en una contradicció irreductible: o s'avança en el camí de la regionalització espanyola (i això comporta necessàriament la despersionització i l'assimilació castellanitzant dels valencians) o s'empren el camí de la recuperació de la pròpia identitat (poc o molt, acostava el P.V. a Catalunya). Una tercera via que permetés la recuperació de la identitat (catalana) sense entrar en conflicte amb l'estat, és per història, per tradició i per la mentalitat jacobina d'aquest, difícilment viable, i desperta tants recels a València com a Madrid.

2. Regionalisme i consciència nacional.

Al marge de definicions i de factors variis constituents d'una nació, sembla clar que l'autoidentificació nacional és el resultat d'un procés històric -i, doncs, econòmic, social, cultural i polític- que aconsegueix aglutinar un conjunt de pobles que s'autoidentifica com a tal per oposició als grups veïns, i que és capaç de generar els símbols necessaris per tal de reforçar aquesta autoidentificació³. Poques vegades, però, aquests conjunts són totalment homogenis: costums, accents lingüístics o altres factors diversifiquen el grup nacional, sense que aquestes diferències arribin a trencar la consciència de grup únic. És en aquest sentit que utilitzo el terme regional, i regionalisme, en tant que reivindicació d'unes diferències que, tot i poder provocar tensions, mai no posen en qüestió la pertinença al grup nacional. Ambdós conceptes són, en tant que històrics, dialèctics i dinàmics; i així, les tensions regionals poden, en el decurs del temps, originar consciències nacionals secessionistes en relació al grup nacional primigeni. Aquest, però, no és, al meu entendre, el cas del P.V.: el regionalisme en relació a la nació catalana és un fet lògic i antic, però no ha generat una ruptura nacional per la creació d'una autoidentificació nacional valenciana que s'oposés tant a Catalunya com a Castella. El que s'ha produït -i també a Catalunya, amb tots els matisos que vulgueu- és una pèrdua de consciència nacional que ha possibilitat, almenys parcialment, una substitució d'aquesta consciència.

El regionalisme valencià, no secessionista, és antic. Sembla que a finals del s. XIV -i especialment a partir del s. XV- apareixen documentalment rastres d'aquest regionalisme, d'una reivindicació explícita de valencianitat davant la catalanitat (en el sentit del Principat estret): un regio-

3. Per al concepte de nació, veg. Roland J.L. Breton, *Las Etnias*, Barcelona 1983.

nalisme que, vista l'estructura del Regne de València, cal circumscriure a València-ciutat⁴.

L'aparició del sentiment particularista era inevitable i venia marcada pels mateixos orígens de la incorporació del Regne a la Corona. Tot amb tot, aquesta incorporació es fa amb un marcat accent de catalanitat malgrat l'existència de zones repoblades per aragonesos, perquè les zones repoblades pels catalans són les més importants demogràficament i econòmicament, inclosa la ciutat de València, que catalitza tota l'activitat del Regne; també, però, per la lluita que enfronta la Corona amb la noblesa aragonesa per la possessió en feu de les terres conquerides. És versemblantment aquesta raó per la qual Jaume I atorga furs propis al Regne a fi de deturar les ànsies expansionistes de la noblesa d'Aragó, que no veïe en la conquesta més que la possibilitat d'expansió dels seus feus: els conflictes entre la Corona i aquesta noblesa a causa de la vigència dels furs valencians (i no dels aragonesos, com reclamaren) són constants al larg dels segles⁵. En atorgar furs propis al Regne, el rei n'impedia la feudalització aragonesa i conservava València com a vila reial, però alhora la separava també de Catalunya. Les bases per a la regionalització hi estaven donades, juntament amb les particularitats que inevitablement havien de sorgir per la pròpia dinàmica d'una societat en formació (demografia: repoblament i moriscos, estructura del camp, etc.)

Aquest regionalisme, com hem dit, es fa explícit coincidint amb el moment de puixança econòmica, mercantil i cultural del P.V. (Pensem que és l'època de Roís de Corella, del *Tirant* o d'Ausias March). Ara bé, la manifestació particularista no obeeix a cap intenció secessionista sinó a la reivindicació local d'una València que travessa un bon moment i demana un major pes en el conjunt de la Corona. Era un particularisme que per força havia de brostar, i especialment en direcció a Catalunya: la diferència amb els aragonesos era prou clara perquè fos necessària. L'autodefinició catalana dels valencians, però, és l'altra cara d'aquest particularisme regional. També més enllà de les fronteres de la Corona es produeix aquesta identificació, i tan catalans són els del Principat com els de les Illes i el País Valencià (recordem només l'autoidentificació de Turmeda com a Català de Mallorca). Com diu Fuster a propòsit dels italians, «tan catalani érem en llur nomenclatura, (uns i altres). «O Dio, la chiesa Romana in mani dei catalani» s'exclamaven els indígenes davant l'assalt dels Borge valencians a la Seu pontificia». I encara al s. XVI Baltasar de Romani presentava Ausias March com a «caballero valenciano, de nación catalana»⁶.

El regionalisme, a més, trobava -i troba- un altre element de manifestació i facilitació en l'amfibologia del mot Catalunya (i català), puix que

4. J. Fuster, *Nosaltres els valencians*, València 1962. (pp. 119 i ss.).

5. Arcadi Garcia, «Formació del Regne de València dins l'àrea nacional catalana», dins *Els valencians davant la qüestió nacional*, València 1983, p. 109.

6. J. Fuster, *Nosaltres...*, op. cit., p. 120 i ss.

ahora designava la regió (el Principat) i la nació. La precisió terminològica s'imposava. (Ja n'hem vist una mostra a propòsit d'Ausias March i Anselm Turmeda). L'amfibologia no és cap dificultat de moment, però en la mesura que s'afluïxin els llaços posteriorment entre ambdues regions, serà un factor distorsionador gens menyspreable.

Durant el s. XV, recapitem, el regionalisme valencià és nacionalment català. Obeeix als interessos de les seves classes ciutadanes dirigents: els negocis rutllen, la població de la ciutat de València iguala la de Saragossa i Barcelona, i lògicament reivindiquen una major participació -igualen els afers de la monarquia, en tant que valencians. És l'orgull ciutadà que apel·larà al poble valencià i a la creació de la seva consciència regional-local. En un moment de prosperitat era inevitable, tant més perquè les peculiaritats (accent lingüístic, costums, furs, estructura de la propietat, moriscos...) existeixen i l'amfibòlia hi ajudava. Els valencians del s. XV -i probablement els de molt abans- tot i considerar-se nacionalment catalans, «eixits de Catalunya», tindran una consciència clara de diferenciació regional amb el Principat.

En relació a aquesta qüestió convé ara citar dos textos que, entre altres, han estat sovint presentats com a prova secessionista pels valencianistes anticatalans moderns:

1383. Francesc Eiximenis, gironí, adreça el *Regiment* als Jurats de València: «aquesta llengua ha llenguatge compost de diverses llengües que li són entorn, e de cascuna ha retingut ço que millor li és, e ha lleixats los pus durs e pus malsonants vocables dels altres, e ha presos los millors».

1395. Antoni Canals, valencià, en el pròleg a la seva traducció del *Valeri Màxim*, que havia de ser adreçada als regidors de Barcelona: «el tret de latí en nostra vulgada llengua valenciana (...) jatsia que alguns l'hagen tret en llengua catalana».

Molts altres són els textos que poden citar-se, p.ex. el mateix *Tirant*. Paradoxament, els dos textos (i també el *Tirant*) -i els altres coneguts d'ambdós autors- són escrits en la més pura llengua catalana de l'època. En aquest context, l'afirmació a l'entorn de la llengua valenciana no pot considerar-se més que com a manifestació retòrica -afalagar els jurats de València, marcar distàncies respecte a Barcelona-d'aquest particularisme al qual hem al·ludit⁷.

Sigui com sigui, el particularisme és un fet a les acaballes del s. XIV. I la manca d'un gentilici comú deixava una porta oberta a l'afebliment de la consciència nacional unitària.

Aproximadament a partir del 1500 la situació comença a canviar, en

7. Per a aquesta interpretació veg. J. Fuster, *Poetes, Moriscos i Capellans*, València 1962, i *Nosaltres...*, op. cit. Pel que fa a l'estrany text de Canals, M. de Riquer apunta aquesta hipòtesi com a possible, tot i no trobar-ne explicació convincent, en *Història de la Literatura Catalana*, V. II, Barcelona 1980, p. 448; sobre la catalanitat de la llengua de Canals veg. l'estudi introductori-pròleg de M. de Riquer a l'edició de A. Canals, *Scipió e Anibal*, Barcelona 1935, E.N.C. n.º 14.

la mesura que s'inicia la castellanització i el distanciament polític amb el Principat. L'estat de la cort reial n'és un fet decisiu, si bé no únic. El canvi de dinastia i la subsegüent castellització de la cort dels monarques, de parla castellana, actua centrífugament en un procés d'absorció dels notables valencians. D'altra banda, el centre polític de decisió de la monarquia es desplaça cada vegada més fora de les fronteres de la Corona. La unitat encara es manté, però la falca hi és posada. Durant el s.XVI, València és encara una ciutat metropolitana que s'enorgulleix de tenir una cort amb una reina vídua, i en pot viure el miratge, accentuant el sentiment particularista. (Miratge perquè la cort no té cap poder de decisió real, i, a més, és ja una cort castellana). El procés de satel·lització ja s'ha iniciat. Durant el XVII només hi haurà virreis, i ja al XVIII, amb els Borbons, es consumarà el projecte d'una Monarquia Absoluta, que els Àustries no varen saber fer, amb un procés forçat d'assimilació de signe castellanitzant en totes les terres de la Corona⁸.

Quant a la llengua, la castellanització penetra a partir del 1500 ràpidament i sense gaires obstacles en l'aristocràcia valenciana, que troba en l'ús del castellà un signe de distinció i de classe en relació a la seva societat. És, però, encara un fenomen superficial, mimètic i de prestigi cortesà. El 1524, Fernández de Heredia, en el seu *Col·loqui de Dames Valencianes*, fa que les dames usin el castellà com a llengua de relació social-pública, però en les relacions personals no públiques les dames s'expressen encara en català. La castellanització, no obstant això, avança amb força rapidesa. El 1599, el procés, pel que fa a l'aristocràcia, s'ha acomplert; Guillem de Castro ho reporta en *La verdad averiguada y engañoso casamiento*, en què només les criades parlen català. L'aristocràcia s'ha castellanitzat, però no és això únicament; també actua com a element castellanitzador, «habla siempre en castellano», sentim que una dama diu a la criada, tot representant-la perquè li parla en català.

La castellanització de la societat valenciana és, malgrat tot el que hem dit, relativa: es castellanitzà l'aristocràcia, es castellanitzà també -per bé que no tan homogèniament ni tan ràpidament- la burgesia i amples sectors urbans de classe mitjana, que han vist en això un vehicle de promoció social, emmirallats en el model de les classes dirigents, i es castellanitzà la cultura, però el poble en restà -i n'ha restat en bona part- al marge, fidel al català, no sense sofrir-ne la pressió que accelerà la dialectalització, facilitada pel trencament de vincles amb el Principat.

Fins al s. XVIII, tanmateix, la castellanització afecta gairebé únicament l'aristocràcia -també l'eclésiàstica-, els notables, i la cultura. Aquest és un procés ràpid i voluntari. El prestigi de la Monarquia els hi empenyia. Si al 1500, Bernat Fenollar i Joan Escrivà escrivien alguns poemes en castellà, era simplement un joc literari. Deu anys després, en canvi, un altre poeta valencià d'expressió literària catalana, Narcís Vinyoles, ja escrivia

8. Per a una visió històrica global veg. *Història dels Països Catalans*, coordinada per A. Balcells, Barcelona 1980-1981.

un elogi a la llengua castellana en què deia que aquesta, entre «muchas bárbaras y salvajes de aquesta nuestra España, latina, sonante y elegantísima puede ser llamada». El canvi de to i d'intenció és prou eloqüent. Per fi, que el canvi és conscient ho proven els nombrosos textos en què als autors s'excusen pels errors que puguin cometre en usar una llengua que no és la pròpia. Per exemple, el 1564, Viciano, en traduir al castellà la seva crònica se sent obligat a advertir el lector que «por ser yo valenciano no escribiré tan polido castellano cual se habla en Toledo»⁹.

Les conseqüències d'aquest procés són importantíssimes per tal d'entendre la situació actual, perquè amb ell s'afebleix la consciència de catalanitat i s'obre camp al secessionisme. El castellà, reduït durant dos segles al rera-país valencià, sense influència real sobre el Regne, arriba a València-ciutat i passa a ser la llengua pròpia dels seus sectors dirigents, identificats amb el concepte borbònic d'Espanya, alhora que el català parlat pel poble menut, sense lligams amb Catalunya i relegat a ser un *patois*, legalment a partir del XVIII però de fet molt abans, accentua les divergències dialectals i es veu envaït de castellanismes¹⁰. El poble restà fidel a la seva parla, sí, però en perdé la consciència de catalanitat. Altrament, amb la dialectalització i barbarització, la llengua col·loquial quedarà cada vegada més lluny del català del Principat, i de la utilitzada pels escriptors valencians -i no valencians- de l'Edat Mitjana. La tradició s'havia estroncat. Els il·lustrats setcentistes, per bé que castellanitzats, no podien deixar de notar-ho: la llengua medieval era comuna a valencians i catalans, emperò la llengua del XVIII ja no. Marc Antoni Orellana ho explicava així: el valencià, «aunque era riguroso lemosín en su principio, empero por la agregación y adopción de nuevas, selectas i apropiadas voces, junto con la suavidad y dulzura de la pronunciación que influye en el idioma, llegó por sus particulares mejoras a reputarse por distinta de la lengua catalana». El pas seccionista quedava fet i teoritzat a partir d'un origen comú que n'explicava l'afinitat: el llemosí. (Encara al s. XIX, Constantí Llobart i els romàntics catalans, amb objectius contraris als d'Orellana, partien de l'origen llemosí de la llengua)¹¹.

De fet, quan el s. XVIII FelipV derogava els furs valencians aprofitant-se de la victòria militar, per imperatius de l'absolutisme, la pèrdua de la

9. veg. M. Sanchis Guarner, *Els valencians i la llengua autòctona durant els ss. XVI, XVII i XVIII*, València 1963.

10. Aquest procés de vulgarització i dialectalització fou detectat ben aviat. Ja en el s. XV, un valencià, Bernat Fenollar, escriví les *Regles d'esquivar vocables e mots grossers o pagesívols*, que són una relació de «vocables los quals deu esquivar qui bé vol parlar la llengua catalana». Sobre las regles veg. A. M. Badia i Margarit, «Regles...» *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* XXIII 1950, i també M. Sanchis Guarner, «Sobre la data de les Regles de purisme idiomàtic de Bernat Fenollar», *Estudis Romànics*, X, 307. Les *Regles* tingueren rèplica satírica de la mà d'un contertuli de Fenollar, Jaume Gasull, en *Brama dels Llauradors de l'horta de València contra lo venerable mossén Fenollar*.

Per a la situació actual veg. J. Veny, *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca 1982.

11. M. Sanchis Guarner, *La llengua...*, op. cit., pp. 39-69 (El text d'Orellana és citat àmpliament a la p. 42).

consciència nacional catalana era ja un fet, malgrat que el poble parlés català. Els súbdits il·lustrats eren absolutistes com la Monarquia i se sentiren integrats en el seu projecte nacional. La guerra del francès no féu més que accentuar el patriotisme espanyol.

El reviscolament es podia haver produït de la mà del romanticisme i de la societat burgesa del s. XIX -com succeí a Catalunya-. No fou així. L'estructura social i econòmica de València era tota una altra. La burgesia catalana necessità per a la seva expansió una reforma a fons de la societat espanyola, i jugà la carta del regionalisme. València, més sucursalitzada, dirigida per l'oligarquia rural i amb una burgesia gairebé inexistent, no en sentí gaires temptacions.

Tot al contrari, durant el s. XIX la descatalanització del País Valencià rebé el reforç de la divisió provincial, que n'accentuà el desmembrament: el 1836, el marquesat de Villena -un troç de la Manxa- s'integrava a la província d'Alacant, i el 1851, era l'altiplà de Requena -de Castella- la que passava a dependre de la província de València. (Existiren, a més, altres projectes encara més disgregadors: 1874, una regió integrada per València, Castelló, Conca i Terol, i una altra amb Alacant, Múrcia i Albacete, que no arribaren a materialitzar-se). Una anècdota històrica ens dóna idea del resultat: quan el 1907, els nacionalistes valencians commemoraren el segon centenari de l'abolició dels furs valencians, els republicans de Requena homenatjaven Felip V descobrint-li una làpida. Sobra tot comentari¹².

Els anys trenta d'aquest segle, a l'ombra de l'efervescència política general, i del nacionalisme a Catalunya en particular, insinuen camins de retrobament (som al moment de l'aprovació de les Normes de Castelló), però la guerra i el franquisme subsegüent n'estroncaren tota possibilitat.

La pèrdua de la identitat catalana i la regionalització espanyola del P.V. és, doncs, un fet inqüestionable en arribar els anys de la transició, que compta amb una llarguíssima tradició. Malgrat això, és obvi que aquest fet no és necessàriament «anticatalà». Si ha pogut prendre aquesta direcció, manifestada més o menys agressivament, és tant perquè n'existia el sentiment com per l'acció política que, per activa o per passiva, han dut a terme les *forces polítiques*, segons el meu parer, en una acció preventiva i conseqüent amb el camí que les classes dirigents emprengueren fa quatre segles.

3. L'autonomia: pedra de toc

No obstant tot el que portem dit -i encara que minoritari- el catalanisme (opció nacionalista) mai no ha desaparegut del tot al P.V. No podia ser d'altra manera. La llengua, malgrat tot, si marca diferències amb Catalunya, en marca encara més amb Castella (entesa com el conjunt de terres d'aquesta parla). Una llarguíssima tradició satírica escrita en «vernacle»

12. J. Fuster, *Nosaltres...*, op. cit., p. 107.

testimonia tant la permanència lingüística del català com el menyspreu popular -ple d'impotència- per la castellanització¹³. Hi ha també un sentiment anticastellà que travessa la història dels valencians.

La regionalització espanyola ha estat efectiva, però alhora ha impedit la integració absoluta i ha col·locat el P.V. en un autèntic cul-de-sac. El model espanyol s'ha basat des de sempre en l'assimilació i el menyspreu per les «diferències», i la seva eficàcia forçosament se n'havia de ressentir: el provincianisme-localisme que ha despertat, actua tant en direcció Barcelona com en direcció Madrid¹⁴. I és aquest fet el que manté la tensió entre un poble que volent ser espanyol, és diferent, i que per això ha resultat maltractat i menyspreat per l'estat al qual es volia integrar. No és estrany, en conseqüència, que hi hagi hagut sempre sectors més sensibles a aquesta contradicció, que hagin vist en el catalanisme -en tant que recuperació de la pròpia identitat- la superació del provincialisme i la satel·lització (forçosament despersonalitzadora). Perquè és cert que per al P.V. només hi ha dues vies possibles: la catalanització o l'assimilació.

En aquest sentit, el vell projecte borbònic ha estat un fracàs en no aconseguir la integració absoluta de la perifèria, i explica tant la revifalla de l'anticatalanisme actual com l'existència del nacionalisme en tant que, com a models oposats, assumeixen les dues vies possibles de superació d'aquest conflicte.

El franquisme, finalment, no aconseguí de canviar-ne l'aspecte fonamental. El vell model de la prohibició i l'autoritarisme s'hi estavellà novament, i l'autonomia, tan bon punt s'articularen els mecanismes polítics d'oposició, tornà a ser bandera inseparable de la llibertat i la democràcia. Ara bé, l'heterogènia composició de les anomenades plataformes unitàries d'una banda, i la urgència i esquematització de les reivindicacions de lluita de l'altra, no permeteren que els programes unitaris anessin més enllà de les generalitzacions, útils com a consignes, però necessàriament vagues i insuficients. La transició s'encarregaria de demostrar la disparitat de criteris que amagaven uns punts tan generals.

Al P.V., l'oposició, si més no l'oposició d'esquerres, redescobrí tímidament les seves arrels catalanes i la necessitat de lluitar per elles: la llista de personalitats actuals de la política valenciana que militaren poc o molt en posicions més o menys nacionalistes de signe català és llarga. Hi havia, és clar, la història i la llengua, però hi havia també el franquisme, que desvetllava solidaritats, i el prestigi de Catalunya -i el seu clam per l'autonomia- en la lluita contra la dictadura, i també un P.S.P.V. nascut de la pròpia dinàmica valenciana, encara no fagocitat pel PSOE. L'entusiasme i les inconcrecions ho permetien tot.

L'arribada de la democràcia n'havia de ser la pedra de toc. Ja no n'hi

13. I també l'autoodi generat per aquesta impotència i el sentiment d'inferioritat que se'n deriva. veg. R. Ninyoles. *Conflicte lingüístic valencià: substitució lingüística i ideologies diglòssiques*, València 1969.

14. Sobre el provincianisme-localisme veg. J. Fuster, *Nosaltres...*, op. cit. pp. 203-220.

havia prou amb formular un vague desig, ara calia establir-ne la concreció, el projecte polític. I el nacionalisme es mostrà indecís i feble. Per contra, el jacobisme espanyol demostrà estar ben viu. No obstant això, els protagonistes polítics de la transició s'havien compromès massa en el tema autònom per intentar una marxa enrera, i d'altra banda, les burgesies basca i catalana, i en general totes les forces polítiques d'ambdues nacionalitats, no estaven disposades a renunciar-hi. A més, la vella i immobilista màquina de l'estat franquista necessitava realment retocs descentralitzadors. I el «café per a tots» i la Constitució del 78 n'han estat la materialització, acceptada pels uns i pels altres. En definitiva, és la vella idea unificadora espanyola, amb alguna concessió i convenientment posada al dia.

L'anticatalanisme desfermat en el procés -i encara ara- pot semblar desproporcionat si tenim en compte que un projecte polític de PP.CC. no ha estat ni tant sols apuntat a Catalunya¹⁵. Si és cert que a les acaballes del franquisme el terme experimentà una notable difusió (aquí, però també al P.V.), no és menys cert que, per a la majoria, no passà de ser una referència a un marc cultural, i que seriosament ningú, llevat dels grups nacionalistes minoritaris, no qüestionà el marc nacional espanyol. I avui, no cal dir-ho, tots els polítics cuiten a evitar-lo. Potser sí que és desproporcionat, però és molt coherent: pensem que tothom se'n previngué en la Constitució en consagrar la unitat i indivisibilitat d'Espanya i en impedir explícitament les mancomunitats entre comunitats autònomes¹⁶.

Els processos nacionals són complexos, i en el cas espanyol és obvi que no estan acabats. La història ha mantingut vius, sentiments més o menys nacionals distints en el si de l'estat, que no es poden ignorar. I malgrat la seva «boirositat» i les seves contradiccions, constitueixen un permanent atzucac per al projecte jacobí. La vella política assimilista és ara com ara impossible, alhora que l'independentisme no passa de ser un projecte minoritari i l'espantall amb què les burgesies nacionals amenacen de tant en tant el govern central. I no obstant això, els projectes polítics per articular l'Estat de les Autonomies són diversos perquè els partits polítics que actuen en les comunitats autoidentificades com a diferents no poden renunciar a la defensa de la pròpia identitat (llengua, cultura...), mentre que per als jacobinistes, de dretes o d'esquerres, la mateixa existència de les autonomies i de les «diferències» suposa, per mentalitat i tradició, una amenaça permanent de dissidència nacional, amb tots els matisos que calguin. Les contradiccions d'aquest procés són evidents, més encara en els partits que actuen en els dos camps, i expliquen l'aparició del «nou» nacionalisme espanyol propugnat pel PSOE en el govern, compro-

15. Una breu cronologia sobre el concepte de PP.CC. la teniu a J. LL. Carod-Rovira, «Països Catalans: dades per a una cronologia (1900-1945)»; *Saó*, Palma de Mallorca 1985.

16. D'altra banda convé recordar que l'opuscle editat amb el text de la Constitució, davant el referèndum del 6-12-1978, que a Catalunya fou bilingüe: en català i en castellà, a València també ho fou; però la versió catalana fou convenientment «valencianitzada» (a mig camí entre la normativa fabriana i la secessionista actual de l'Acadèmia de Cultura Valenciana).

més a fer compatible la idea de nació espanyola amb les autonomies, enteses majoritàriament com a òrgans de descentralització administrativa de l'estat, i amb l'existència, concedida temporalment, més o menys sincerament, de «zones especials» d'un major grau d'autonomia política i amb personalitat cultural pròpia, sempre, però, en regateig.

L'autonomia valenciana arriba de la mà del «cafè per a tots», per mimetisme. El sentiment autonòmic era -i és encara- més aviat escàs, i això la col·locava en el lot de les autonomies de descentralització administrativa. La inexistència d'un sentiment «nacional», per inconcret que fos, distint de l'espanyol, feia impossible que gaudís de la mateixa consideració -als ulls dels constituents- que Catalunya i el País Basc, en el procés autonòmic. Hagué d'esperar la segona ronda, i, per contra, l'únic corrent nacionalista -minoritari- que existia (i existeix, atès que és l'únic possible), de signe catalanista, no podia despertar les simpaties dels legisladors. En aquestes circumstàncies, hi hagué coincidència absoluta entre totes les forces polítiques per tal d'avortar qualsevol possibilitat, per hipotètica que fos, de desenvolupament d'aquest corrent a través de la Constitució i del mateix procés autonòmic. Això explica la posició de la U.C.D., llavors al govern, però també la del P.S.O.E.-P.S.P.V., i ens dóna la caracterització fonamental de l'autonomia valenciana.

D'altra banda, però, l'existència d'un sentiment diferencial regional -especialment la llengua-, indefugible políticament, conté en ell mateix les claus de la contradicció en què encara es debat el P.V. Perquè el respecte a la identitat del P.V. (normalització lingüística, etc.), malgrat el regionalisme, l'aboca a la catalanitat. L'autonomia valenciana neix, doncs, sota el signe d'una contradicció irreductible: o despersonalització o catalanització, perquè el sentiment regionalista valencià, a la vegada anticatalà i anticastellà, contradictori i confús, possibilita, cara al futur, qualsevol de les dues opcions¹⁷.

No té res d'estrany que, en aquest context, l'anticatalanisme acompanyés el procés autonòmic, sent com és un dels termes de la contradicció: la posició més extrema de la política despersonalitzadora, menada per la UCD, i els residus franquistes, i que passa tant per l'anticatalanisme visceral i furibund com per exaltació d'un valencianisme folclòric, desnacionalitzat i inoperant, de signe castellanitzador i, transitòriament -«malgré lui»- diglòssic (l'ideal seria que ja hagués desaparegut el català a València)¹⁸.

Tot el procés autonòmic estigué marcat per aquesta opció. No podia ser d'una altra manera. La inexistència d'una burgesia nacional que hagués dinamitzat l'assumpció de la identitat col·lectiva n'impedia l'altra. Si la situació és envitricollada és perquè el procés desnacionalitzador (en el sentit valencià-català), nacionalitzador (en el sentit valencià-espanyol), no

17. veg. R. Ninyoles, *Estructura social i política lingüística*, València 1975.

18. Sobre el concepte de diglòssia veg. R. Ninyoles, *Idioma i Prejuici*, Palma de Mallorca 1975.

es pot fer sense apel·lar al sentiment diferencial valencià (ambivalent, com ha quedat dit). El procés, sigui quin sigui el final, serà llarg i contradictori.

En tot cas, ens enganyariem si penséssim que l'operació «valencianista» és exclusiva dels sectors més lligats a l'antic règim. Ho és certament, en les manifestacions anticatalanistes més extremes. I prou. Cal recordar que la campanya, amb les conseqüències estatutàries que se'n derivaren, es féu davant la passivitat dels partits polítics parlamentaris. De fet, la coincidència en l'espanyolitat i el sucursalisme polític, l'electoralisme i la manca d'un projecte autonòmic coherent els immobilitzen encara avui quan, passada l'efervescència autonòmica, el neonacionalisme del PSOE intenta reconduir, «loapitzar», tot el procés. (Són en aquest sentit molt alligadores les paraules de Carmen García Bloise pronunciades el 1982 davant el 3r. congrés del PSOE-PSPV a Benicàssim, en el sentit que els congressos «regionales son una pérdida de energías físicas y económicas. Se elaboran, se explican i discuten ponencias sobre todo, cuando se acaba de celebrar un congreso federal que ha marcado las líneas»¹⁹. El sucursalisme hi és clarament definit. El PSOE no admet gaires dissidències, i menys en aquest punt.

No hi ha dubte que entre el catalanisme del nacionalisme radical i l'espanyolisme assimilista de la dreta -i del PSOE estatal i part del PSPV- hi ha un ampli sector socialista que desitjaria trobar una via intermèdia que permetés salvar la identitat del seu poble sense entrar en conflicte amb l'estat. El seu projecte seria el d'una autonomia eficaç en la gestió de les competències transferides, articulada políticament a l'Estat Espanyol i sense lligams polítics amb Catalunya, basada en la recuperació de la identitat valenciana, lingüísticament catalana i, doncs, amb contactes culturals amb Catalunya.

Una posició com aquesta, que dorm ara com ara el son dels justos, seria perfectament viable només a curt termini. La catalanització cultural del P.V. obre, a la llarga, inevitablement, les portes als PP.CC. Sota el meu punt de vista, aquest és un carreró sense sortida, perquè la recuperació de la personalitat valenciana exigeix l'admissió sense reserves de la seva catalanitat -almenys cultural i lingüística-. I això desperta tants recels a Madrid com a València. Definitivament, és en aquesta dicotomia (despersonalització/catalanització) que cal buscar el conflicte, i és aquesta mateixa dicotomia la que explica l'ambigüitat de la política dels socialistes valencians, incapaços d'engegar el procés de normalització.

4. Radiografia de l'anticatalanisme

És fonamentalment, encara que no exclusivament, un fenomen de València-ciutat.

Representa l'instrument de la dreta tradicional per tal d'impedir la

19. cit. en *El Temps*, any II, n.º 42, p. 12, València 1985.

catalanització del P.V., a la qual mena la recuperació i afirmació de la pròpia personalitat. I n'és la posició extrema.

Anticatalanisme i antivalencianisme són les dues cares de la mateixa moneda encara que, paradoxalment, hagi apel·lat a la radicalització regional.

És un agent de la patoisització del català i de la castellanització.

Està integrat pels sectors residuals del franquisme i per les classes dirigents tradicionals, i compta amb el suport d'importants poders fàctics (militars, eclesiàstics i econòmics).

Ha generat les institucions que avalin «científicament» el seu secessionisme: Acadèmia de Cultura Valenciana, Grup d'Acció Valencianista (i la reconversió de Lo Rat Penat).

És fomentat obertament a través del diari *Las Provincias* i de petites revistes com *Murtra*.

Si políticament és residual, és una important força de pressió gràcies a la seva agressivitat i populisme, i a l'ambigüitat i passivitat de les forces polítiques majoritàries del P.V.

La seva acció, sovint violenta, s'ha fonamentat en la manipulació del sentiment valencianista, en l'exaltació xenòfoba del localisme, a través dels símbols d'identitat (nom, bandera, llengua) concebuts com a antisímbols catalans, i buidats de tota significació nacional.

Conclusions

1. El valencianisme, en tant que reivindicació del que és valencià enfront del que és català, és ampliament majoritari al P.V. Aquesta és, però una diferenciació (regional, no secessionista) plenament lògica, àdhuc en un hipotètic marc de PP.CC. D'altra banda, aquesta consciència diferencial té arrels que cal situar ja a l'Edat Mitjana.
2. La consciència nacional catalana es perd progressivament a partir del s.XVI, i és substituïda gradualment -no sense contradiccions- per la consciència nacional espanyola, la qual però, no ha pogut esborrar el sentiment diferencial.
3. La situació actual del P.V. es resumeix en una contradicció irreductible: o recuperació de la personalitat pròpia (i això du a la catalanització) o regionalització en el sentit espanyol (i això mena a la despersonalització i a l'assimilació).
4. El projecte polític actual dels sectors influents de la societat valenciana no passa de ser una descentralització administrativa, i hi ha coincidència pel que fa al marc nacional: la nació espanyola.
5. El valencianisme anticatalanista n'és la posició extrema, coherent i sense ambigüitats.

[text lliurat el mes de juny de 1985]

Bibliografia

Joan Fuster deia, el 1962, que seria convenient que algú estudiés a fons el tema. Fins on jo conec, el treball està encara per fer, i no perquè no hagi generat ja una abundant literatura, sinó perquè o bé és fragmentària i específica (conflicte lingüístic...), o bé urgent i militant (articles de diari i de revista...). Falten sobretot els treballs de camp.

Dono a continuació, i sense cap pretensió d'exhaustivitat unes sumàries referències bibliogràfiques, que he utilitzat.

FUSTER, J.: *Nosaltres els Valencians*. Edicions 62, Barcelona, 1962 (Llibre utilíssim i d'imprescindible lectura. Històric i de caràcter general).

FUSTER, J.: *Destinat (sobretot) a valencians*. Eliseu Climent Editor (E.C.E.), València 1979 (aplec d'articles dispersos escrits durant el procés autonòmic).

FUSTER, J.: *País Valencià, per què?* E.C.E., València, 1982 (opuscle a l'entorn de la «batalla pel nom». Dades i reflexions molt suggerents.)

Els valencians davant la qüestió nacional, E.C.E., València 1983 (recull de treballs presentats al cicle que amb aquest nom promogueren els organitzadors dels premis Octubre, més un altre treball de P. Vilar. S'hi troben treballs de Josep Benet, Joan Fuster, Arcadi García, Vicent Pitarch, Josep Termes i Pierre Vilar).

SANCHIS GUARNER, M.: *La llengua dels valencians*, E.C.E., València, 1983, 8.ª ed. (imprescindible pel que fa a la llengua).

NINYOLES, N.: *Idioma i Prejudici*, Ed. Raixa, Palma de Mallorca, 1975 (útil per entendre el conflicte lingüístic valencià, i en general pels conceptes de la sociolingüística: bilingüisme, diglòssia, substitució,...).

Per últim, m'ha semblat d'interès citar també alguns dels llibres publicats per anticatalanistes:

GINER FERRER, Jesús: *Aportacions bibliogràfiques en torn a la identitat de la llengua valenciana*, Grup d'Acció Valencianista, Gandia, 1979 (aplec de textos pretesament secessionistes de tots els temps. Alguns ho són. Pretén ser una espècie de summa d'autoritats).

FONTELLES, Antoni i ALTRES: *Gramàtica de la llengua valenciana*, Paraval, S.A., València, 1980 (sesessionista).

Vocabulari Bàsic de la llengua Valenciana, G.A.V., València, 1980 (castellà-valencià, valencià-castellà. Inclou 4.857 mots, i dona cabuda a molts castellanismes).